

ACHTTTIEN IS NIET VOLWASSEN

Jarenlang onder toezicht staan van jeugdzorg, maar op je achttiende verjaardag ineens niet meer. Want je bent volwassen. Niet dus. En dan?

Een jonge vrouw is ze, lang van stuk, met kort, rood haar, ze maakt een wat verlegen indruk. Christine (21) heet ze. Achter haar vriendelijk gelaat schuilt een verleden van drank- en drugsmisbruik, verwaarlozing, verdriet en eenzaamheid. Ze weet niet hoe het is om in een 'echt' gezin op te groeien. Christine's moeder zat in de prostitutie en had een extreme vorm van borderline. Christine was amper twee jaar oud toen ze uit huis werd geplaatst. Ze kwam terecht bij haar vader die op zijn beurt alcoholist en gokverslaafde was. Ze vertelt dat ze niet gezien of gehoord werd: 'Ik was slechts de dochter van een prostituee. Zonder enig gevoel zette mijn vader mij als vierjarige peuter op straat.' Christine verhuisde van instelling naar instelling, leefde in verschillende leefgroepen en gezinshuizen. Een poging om weer terug bij haar moeder te wonen, mislukte. 'Elke dag was er ruzie thuis. Ik verloor de controle over mijzelf en kon mijn woede niet onderdrukken. Ik schopte tegen van alles en nog wat. Mijn moeder schreeuwde en schold me uit. Haar ogen waren gevuld met boosheid, wanhoop en frustratie. Nergens in huis was er een plekje om rustig tot mijzelf te komen. Ik zocht mijn toevlucht in de kroeg. Ik ging

harddrugs gebruiken, trok verkeerde vrienden aan, kreeg psychoses en werd weer opgenomen in een instelling', vertelt ze op koele toon alsof dit niet haar verhaal is. 'Emoties moet je vlak zien te houden, anders houd je het niet vol.' Van kinderen als Christine wordt verwacht dat ze op hun achttiende klaar zijn om de stap te maken van de instelling naar zelfstandigheid. Kan dit eigenlijk wel? 'Absoluut niet', zegt Roesje Verhoeven, directrice van Maaszicht, een instelling die dak- en thuisloze jongeren opvangt. Al haar jonge cliënten hopten van de ene naar de andere instelling, zijn onveilig gehecht en belandden op hun achttiende op straat. Het huidige beleid mag dan uitgaan van zelfredzaamheid, om zelfredzaam te zijn, moet je de regie kunnen voeren over je leven. Verhoeven: 'Een eigen identiteit creëren is daarbij van wezenlijk belang. Onthechte kinderen hebben daar moeite mee. Het loopt dan mis als ze te vroeg aan hun lot worden overgelaten.'

Emerging adulthood

Zorg + Welzijn sprak voor dit artikel met zeven professionals werkzaam in de jeugdzorg. Sommigen worden geciteerd, anderen niet. Ze zeggen allemaal de magische grens

van achttien jaar te willen loslaten, en pleiten voor een verhoging naar drieëntwintig jaar. De meeste achttienjarige jongeren die zij zien, zijn onvolwassen in hun gedrag en ontwikkeling. Langer in jeugdzorg houden, is zinvoller dan ze door te sturen naar de volwassenen ggz, klinkt het. Weliswaar bestaat in de Jeugdwet de mogelijkheid om een achttienjarige toch in jeugdzorg te houden, maar van die mogelijkheid wordt alleen bij hoge uitzondering gebruikgemaakt. Bij hoeveel jongeren dat gebeurt, is niet bekend.

'Het loopt mis als ze te vroeg aan hun lot worden overgelaten'

Er zijn echter goede redenen om deze uitzondering tot regel te verheffen. Uit neurobiologische onderzoeken, waaronder die van het VUmc en het AMC, blijkt dat de volwassenheid pas begint vanaf drieëntwintig jaar. De Amerikaanse psycholoog Jeffrey Arnett spreekt van *emerging adulthood*: in de levensfase tot vijfentwintig jaar ontwikkelt de jongvolwassene een eigen kijk op de wereld, leert onafhankelijk beslissingen en verantwoordelijkheid te nemen.

Strafrecht

Het Nederlandse strafrecht houdt hier al wel rekening mee. In 2014 is het adolescentenstrafrecht in het leven geroepen voor jongeren tussen de zestien en drieëntwintig jaar. Een rechter kan op basis van ontwikkelingsleeftijd bepalen of hij bij een jonge delinquent het jeugd- of het volwassenenstrafrecht toepast.

‘Het kan verstandig zijn om bij een zeventienjarige het volwassenenstrafrecht te volgen of bij een tweeëntwintigjarige het jeugdstrafrecht. Dat geldt eigenlijk ook in de zorg’, vindt Bas Wijnen, specialist transformatie jeugdhulp van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI). ‘Het is voor sommige jongvolwassenen noodzakelijk om ze langer in jeugdzorg te houden, voor andere weer niet. Deze flexibiliteit ontbreekt in ons zorgstelsel en dat is vreemd.’ Wijnen pleit niet voor verhoging van de leeftijdsgrens naar drieëntwintig jaar, maar voor een flexibele leeftijdsgrens. ‘Volwassenheid en de daarbij passende ondersteuning moet per jongere bepaald worden.’

Zo’n flexibel systeem à la het strafrecht lijkt er in de zorg op korte termijn niet te komen. De reden? ‘Het is financieel onhaalbaar’, zegt Angèle Koenis, woordvoerder van de wethouder jeugd van de gemeente Amsterdam. Jeugdzorg valt immers onder de bevoegdheid van de gemeenten, maar jongeren vanaf achttien jaar zijn het domein van de zorgverzekeraars, zo vertelt ze. Verhoging van de leeftijdsgrens betekent in principe een groter beroep op het gemeentebudget.

Bas Wijnen vindt dat weinig creatief gedacht. ‘Sinds de transitie hebben gemeenten juist veel meer verantwoordelijkheden gekregen. Ze kunnen het gewoon betalen. Er zijn volop kansen voor gemeenten door

Om zelfredzaam te zijn, moet je de regie kunnen voeren over je leven

bijvoorbeeld de budgetten van werk en inkomen of meer Wmo-budget vrij te maken voor de jongvolwassenen.’

Wijnen wijst als voorbeeld op de mogelijkheid een apart, lokaal werkend team op te zetten, speciaal voor de groep achttien- tot zeventwintigjarigen die niet zelf naar de hulpverlening stappen.

Focus

Maar de discussie over de leeftijdsgrens is wellicht de verkeerde. Sterker nog, ze verluist de verkeerde focus van veel jeugdzorginstellingen. Bas Wijnen. ‘Ze zijn vooral bezig met het behandelen van bijvoorbeeld gedragsproblemen en focussen zich minder op zelfstandigheid en participatie.’

Christine heeft het aan den lijve ondervonden toen ze op haar vijftiende in een leefgroep terecht kwam. ‘Ik mocht niks zelf doen. Overal kreeg ik begeleiding bij: van koken tot naar de supermarkt gaan. Wat natuurlijk niet bevorderlijk was voor mijn zelfstandigheid. Als ik fouten maakte, zoals te laat huis komen of stiekem wifi op mijn kamer hebben, moest ik vrijheden inleveren die ik niet meer terugkreeg bij goed gedrag. Op een gegeven moment mocht ik maar een half uurtje naar buiten.’ Urenlang zat ze op haar kamer, met de deur op slot, starend naar het raam dat voorzien was van kettingen. ‘Ik leefde in totale isolatie. Ik voelde me gevangen. Hoe kon ik op die manier volwassen worden?’

‘Op mijn achttiende was ik helemaal niet zelfstandig genoeg om op eigen benen te

staan’, vertelt ze verder. ‘Ik was impulsief en onverantwoordelijk. Ik begon als een gek geld uit te geven. Ik kocht wat er in mijn hoofd opkwam. Daardoor bouwde ik een hoge schuld op die ik nu nog steeds aan het aflossen ben.’

Het kan ook anders. Bij jeugdzorginstelling Spirit is het ontwikkelen van een vangnet een belangrijk uitgangspunt. Brechje Kuipers, programmaleider 16-23: ‘De jongeren moeten kunnen terugvallen op personen die ze vertrouwen. Daarom proberen we het netwerk rondom onze jongens en meisjes zo sterk mogelijk te maken. Om vervolgens een vertrouwensfiguur aan ze te koppelen. Zo’n ingebrachte mentor is dus bewust geen hulpverlener, maar iemand uit hun directe omgeving.’

Laag zelfbeeld

En Mustapha Boufassil, teammanager van Perspektief Werk in Delft, vindt ‘werk de goedkoopste zorg die er is’. Boufassil geeft begeleiding aan vijfendertig jongeren bij wie de overgangsfase van instelling naar zelfstandigheid is mislukt. Hij noemt ze ‘ambitueus, veerkrachtig en creatief’. Sinds een half jaar werkt Ricardo (19) als vrijwilliger in de autogarage van Perspektief. Soms kookt hij voor zijn collega’s. Hij doet dit werk graag. Al maakt hij het liefst muziek, ‘een uitlaatklep om mijn verleden even te vergeten’.

Zijn vader koos voor de drugs en verliet Ricardo toen hij twee jaar oud was. ‘Ik heb me lang schuldig gevoeld: mijn vader ging weg vanwege mij. Ik dacht dat ik altijd iets fout deed. Ik verweet het mijzelf en ging geforceerd aandacht zoeken, vooral door mensen te irriteren. Ik was geen gemakkelijk kind. Op mijn zestiende werd ik door mijn moeder uit huis geplaatst.’ Ricardo ontwikkelde een laag zelfbeeld. Hoop had hij nooit. Hij noemt het nu ‘een gevaarlijke emotie’; het leidt altijd tot teleurstelling. ‘Maar er is iets interessants aan de hand’, zo zegt Boufassil. ‘Sinds Ricardo bij ons werkt, bloeit hij op en heeft hij weer vertrouwen in de toekomst.’ Ricardo vertelt dat hij droomt van een eigen Harley-Davidson zaak; hij is gek op motors. Of van een carrière in de muziek. Met trots laat hij zijn zelfgeschreven rap horen. Mustapha Boufassil: ‘Werk is de goedkoopste zorg die er is.’ ■